

РЕЦЕНЗИЯ

От: **доц. д-р Драгомир Желчев Стефанов**
УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО
Научна специалност „Икономика и управление“

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“** по *научна специалност „Икономика и управление (Недвижима собственост)“* в УНСС.

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № 525/11.03.2022 г. на Зам. Ректора по НИД на УНСС.

Автор на дисертационния труд: *Антон Кирилов Праматаров*

Тема на дисертационния труд: *Фасилити мениджмънт на комплекс от лечебни заведения*

1. Информация за дисертанта

Дисертантът се е обучавал по докторска програма към катедра „Недвижима собственост“ при Бизнес факултета на УНСС по научна специалност „Икономика и управление (Недвижима собственост)“ съгласно Заповед на Ректора на УНСС № 1023/29.03.2018 г. Обучението е осъществено в *задочна* форма през периода от 29 март 2018 до 25 февруари 2022 година. Докторантът е отчислен с право на защита в редовния срок на докторантурата.

Антон Праматаров е роден през 1977 година. Последователно завършва бакалавърска степен по „Библиографски и информационни дейности“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ през 2002 година и магистърска степен по „Бизнес с недвижими имоти“ в УНСС през 2015 година.

Професионалният му път до голяма степен е свързан с фасилити мениджмънта – първо в Българската федерация по Таекуондо, където е

Генерален секретар, а след 2012 година във ВМА, където в момента е началник сектор.

През 2019 година успешно завършва медицинско обучение на тема „Болничен мениджмънт за ръководители на лечебни заведения“.

Дисертантът е изпълнил своевременно всички заложенни по индивидуалния му учебен план задачи и дейности, положил е успешно всички предвидени изпити. Активно подпомага катедра „Недвижима собственост“ при УНСС в различни направления.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Представеният за рецензиране дисертационен труд е с общ обем от 264 стандартни страници и е структуриран както следва: списъци с използваните съкращения, на фигурите и таблиците, въведение, изложение в три глави и общо двадесет и девет параграфа и подпараграфа, заключение и списък с използваната литература. Отделно са представени Приложения към дисертационния труд в общ обем от 119 страници.

Структурата на труда е до някъде класическа, а обемът сравнително балансиран между трите глави и отделните параграфи. Всяка глава започва с въвеждащи думи и кратко експозе. В края на втора и трета глава има обобщени направените изводи и авторски препоръки от анализа.

Темата е актуална по няколко причини. На първо място, през последните години, пред ръководните екипи на всички големи лечебни заведения у нас стои сериозен проблем, свързан с ефективното използване на наличните ресурси. Един от начините за разрешаването на този проблем е подобряването и усъвършенстването на немедицинските дейности на лечебните заведения. Управлението на всички ресурси – човешки, финансови, материални и работно време, както и правилното им разходване, намира пресечна точка във фасилити мениджмънта (ФМ) на тези комплекси. На второ, ролята на ФМ в лечебните заведения изключително много нараства в условията на разразилата се от март 2020 г. пандемия от коронавирус (COVID-19). С оглед на предпазването на здравето на персонала, пациентите и посетителите в тях, от една страна, и съобразявайки се с наличната инфраструктура, сграден фонд, леглова база и създадена организация на работа, ръководителите на лечебни заведения бяха изправени пред безпрецедентното предизвикателство да изработят алгоритъм за справяне с кризисната ситуация, чийто описание и анализ могат да послужат за обогатяване на теоретичните изследвания по темата у нас.

Обектът и предметът на дисертационния труд са коректно и точно формулирани. Целта и изследователските задачи са дефинирани ясно, а

изложението следва тяхната логическа връзка. Изследователската теза е теоретично и практически обоснована и се потвърждава от направените в края на труда изводи и препоръки. Ясно личи авторското мнение по поставените въпроси, както и практическия опит на дисертанта по дискутираната тематика.

Използваните информационни източници са 201 на брой, в т.ч. 61 нормативни акта и 15 интернет страници. От литературните източници, 54 са на български език и 71 на английски език. Като цяло личи добрата осведоменост на дисертанта по проблематиката, разглеждана в дисертационния труд.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

В първата глава на труда, дисертантът изяснява сравнително подробно понятийния апарат по темата, обект на анализ, като разглежда теоретико-методологичните аспекти на ФМ. Представена е концептуалната рамка на ФМ, анализирани са развитието и основните характеристики на ФМ и е направен сравнително изчерпателен преглед на литературата по проблематиката. Детайлно са изяснени съдържанието и особеностите на международните ФМ стандарти на EuroFM и IFMA. Отчетена е ролята на Българската фасилити мениджмънт асоциация. В последните два параграфа на главата се изследват специфичните особености при управлението на недвижимата собственост и администрирането и организирането на немедицинските дейности в мултиболнични комплекси от лечебни заведения в България.

Втората глава е посветена на фасилити услугите в структурата на изследваните два мултиболнични комплекса от лечебни заведения – МБАЛ-София, ВМА, и НМТБ „Цар Борис III“. Направен е кратък преглед на развитието на пандемията от Ковид-19, както и на мерките в сферата на ФМ, предприети от лечебните заведения по време на кризата. Важен момент е авторското проучване на силните и слабите страни, заплахите и възможностите пред ФМ в двата мултиболнични комплекса чрез прилагането на SWOT анализ. Направените изводи и формулираните препоръки от него са обобщени в последния подпараграф на главата в контекста на заложените мерки от правителството в Плана за възстановяване и устойчивост.

В третата глава, авторът последователно излага методологията и резултатите от проведено авторско емпирично изследване сред медицински специалисти, заемащи ръководни длъжности в продължение на повече от 5 години в структурите на изследваните два мултиболнични комплекса относно необходимостта от въвеждане на единен подход на

ФМ в тях. Направен е анализ на резултатите с измерване на статистическата значимост на връзките между множество на брой променливи в изследването, които *потвърждават изследователските теза и три хипотези, формулирани в увода*. Описана е изчислителната процедура при провеждането на статистическия анализ и са изведени основните изводи от статистическото изследване. В Приложението към труда са представени резултатите от направения анализ на статистическата значимост на връзките между избраните променливи.

Формулираната цел и научноизследователски задачи пред труда са постигнати в достатъчна степен. Направените авторски препоръки в края на дисертацията показват задълбочено познаване на механизмите и принципите на работа на ФМ в мултиболничните комплекси, както и на проблемите, пред които се изправят техните ръководства. Те са отправна точка за бъдещи научни и научно-приложни разработки на автора, които могат да бъдат полезни, както за неговото научно израстване, така и за участниците на този специфичен пазар.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Като цяло приемам формулираните от дисертанта приноси, а именно:

1. Изведена е *авторска дефиниция на фасилити мениджмънт (ФМ)* в мултиболнични комплекси от лечебни заведения на базата на направен теоретико-методологичен анализ на проблематиката и обстоен преглед на съществуващите български и чуждестранни литературни източници. В нея личи доброто професионално познаване на обекта на изследването.

2. Систематизирани и обобщени са *десет групи мерки и действия в сферата на ФМ в мултиболничните комплекси* от лечебни заведения в България по време на криза въз основа на направен теоретико-методологичен, сравнителен и критичен анализ на състоянието на ФМ в тях в условията на пандемията от коронавирус.

3. Изведена е *авторска класификация на основните фасилити услуги* в двата мултиболнични комплекса от лечебни заведения – МБАЛ-София, ВМА, и НМТБ „Цар Борис III”, които са предмет на изследване в дисертационния труд.

4. Направена е *оценка на силните и слабите страни, заплахите и възможностите пред ФМ* в изследваните мултиболнични комплекси чрез приложен метод на SWOT анализ, с извеждане и систематизиране на основни насоки за подобряване на фасилити услугите в тях в условията на пандемията от COVID-19.

5. Формулирани са *изводи и препоръки към отговорните власти* въз основа на проведено авторско анкетно проучване и статистическо изследване на получените резултати от него сред медицински специалисти, заемащи различни ръководни длъжности в изследваните два мултиболнични комплекса от лечебни заведения.

Първите два приносни момента определям по-скоро като научни, а следващите три – като научно-приложни.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Дисертантът е посочил осем публикации в автореферата си – един самостоятелен доклад и шест в съавторство от научни конференции, както и една статия в съавторство за научното списание на катедра „Недвижима собственост“ на УНСС – „Недвижими имоти & бизнес“. Справка в различни електронни бази от данни показва, че Антон Праматаров има и доста други научни публикации в сфера, различна от темата на дисертацията.

Дисертантът е участвал четири пъти в международната научна конференция на младите учени в УНСС, съответно през 2015-та, 2017-та, 2018-та и 2021-ва година. Темите на докладите му (веднъж самостоятелно и три пъти в съавторство с различни автори) са съответно:

- 2015-та година – „Фасилити мениджмънт в здравеопазването – по модела на МБАЛ-ВМА София“;
- 2017-та година – „Структура на финансирането на здравния сектор в страните-членки на ЕС“;
- 2018-та година – „Проучване на степента на удовлетвореност на пациентите, посетителите, и служителите на МБАЛ-София, ВМА от дейността на аптеките на територията и в близост до болницата“;
- 2021-ва година – „Новите условия на работа в аптеките по време на пандемия COVID 19 в България“.

Интерес представлява публикуван доклад през 2016-та година на тема “SWOT Analysis of the Facility Management of Hospitals: the Case of Bulgaria”, представен от Антон Праматаров и проф. Силвия Трифонова на конференция в ОАЕ, което показва, че дисертанта се е вълнувал от темата на дисертацията си много преди да бъде зачислен като задочен докторант в катедра „Недвижима собственост“.

В потвърждение на горното е и факта, че статията им „Фасилити мениджмънт в болничните заведения в България“, публикувана в първия брой на индексираното списание „Недвижими имоти и бизнес“ е от края на 2017-та година.

Като цяло и осемте представени публикации са в научно-приложното поле на дисертационния труд. Част от тях са налични онлайн и са индексирани във вторични световно известни бази данни, което подпомага разпространението на направените в тях изводи и анализи.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът на дисертанта отразява коректно, както в структурен, така и в съдържателен план, изложеното в дисертационния труд. В общ обем от 77 страници са представени последователно обща характеристика на дисертационния труд, съдържанието и синтезираното изложение на труда, справка за приносните моменти и списък на публикациите, свързани с дисертационния труд. Изложението обхваща най-важните моменти от увода, всеки от параграфите в трите глави, основните изводи, направените препоръки и заключението. Дисертантът е успял да акцентира върху авторските и приносни моменти на труда, както в теоретично, така и в научно-приложен аспект.

Авторефератът отговоря на всички общоприети изисквания за обем, структура, форматиране и съдържание.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Наред с многото положителни характеристики на представения за рецензиране дисертационен труд, могат да бъдат изведени и някои критични бележки и препоръки.

Така например, по отношение на самото съдържание се виждат 35 параграфа и подпараграфа в трите глави и въведението на труда. Това прекомерно разчленяване и декомпозиране на отделните елементи, макар да е актуално сред докторантската общност през последните години, според мен излишно накъсва изложението и вместо да създава подреденост, по-скоро затруднява читателя.

Мястото на първия параграф на трета глава е повече към втората част, която като правило в дисертационните трудове е с методологичен характер.

На следващо място, обемът на дисертационния труд надхвърля значително общоприетите стандарти в областта на научната специалност „Икономика и управление”. В същото време, прави впечатление, че на различни места авторските тези и изводи се повтарят, особено в третата глава. Има и цели параграфи (напр. 1.1 на втора глава), които нямат особена връзка с изложението и не допринасят към качеството на научното изследване. Една от препоръките ми към автора е в своите бъдещи изследвания да се старее към синтезиране на важните научни и

научно-приложни формулировки, като ги отсява от излишната фактология и повторения.

На доста места в труда, акцентът попада върху специфични дейности на комплексите от лечебни заведения извън чисто икономическия контекст на тяхното значение. Те са пряко свързани с ФМ дейностите и оттам с общото управление на недвижимата собственост, но според мен в такива детайли не следва да попадат в анализа и съответно в труда.

Направените бележки и препоръки в никакъв случай не омаловажават достойнствата на дисертационния труд и не променят общото ми положително мнение за работата.

8. Заключение

С оглед на гореизложеното, отчитайки постигнатите резултати, както и на база личните ми впечатления за цялостната академична и професионална дейност на Антон Праматаров, **давам положителна оценка** на представения дисертационен труд. Той отговаря напълно на изискванията на Закона за развитието на академичния състав на Република България, на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и на Правилника за организация и провеждане на конкурси за придобиване на научна степен и за заемане на академична длъжност на УНСС.

Въз основа на това убедено препоръчвам на уважаемото научно жури да **присъди образователната и научна степен „доктор”** в професионално направление 3.8. Икономика, научна специалност „Икономика и управление (Недвижима собственост)” на Антон Кирилов Праматаров.

18 Април 2022 г.
Гр. София

Подпис:
(доц. д-р Драгомир Стефанов)